

Chapter 34

Community of Practice in Uralic Studies (COPIUS), www.copius.eu

Introduction to Mari

Jeremy Bradley, jeremy.moss.bradley@univie.ac.at

Last updated 13 May 2022

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

The European Commission's support for the production of this publication does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Grammar

1. The clitic -ат linking clauses

Паша гыч толамат, чыла ыштем.	As soon as I get back from work, I'll do it all.
Йыван пашаш лектын <u>каят</u> , ватыжат погынаш түналеш.	As soon as Yyvan leaves for work, his wife starts getting ready too.
Аня Светалан книгам <u>пышшат</u> , шке сомылжо дене умбаке куржо.	Anya gave Sveta the book and ran off to take care of her own tasks.
Ключников серыш <u>лектат</u> , саламлалташ түнал'е.	Klyuchnikov stepped onto the shore and started greeting people.
Изам армий гыч <u>толят</u> , университетыш тунемаш пурыш.	As soon as my brother returned from the army, he entered university.
Окна гычын модшо йоча-влакым онченамат, мыят уремыш модаш <u>лектым</u> .	When I saw the children playing through the window, I went outside to play too.
Вася философий нерген книгам <u>лудынат</u> , мален колтен.	Vasya read a book about philosophy and fell asleep.
Шольым школым пытарен <u>ылят</u> , армийыш нальыч.	My brother had just finished school and was drafted to the army.
Валя пеш ноен <u>улмашат</u> , пашажым пытарыде коден.	Valya was very tired, so her work was left undone.

-меке:

-ат, ...:

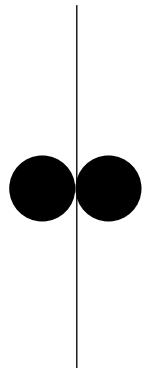
1. The clitic -ат linking clauses

Паша гыч толамат, чыла ыштэм.	As soon as I get back from work, I'll do it all.
Йыван пашаш лектын <u>каят</u> , ватыжат погынаш түналеш.	As soon as Yyvan leaves for work, his wife starts getting ready too.
Аня Светалан книгам <u>пышшат</u> , шке сомылжо дене умбаке куржо.	Anya gave Sveta the book and ran off to take care of her own tasks.
Ключников серыш <u>лектат</u> , саламлалташ түнал'е.	Klyuchnikov stepped onto the shore and started greeting people.
Изам армий гыч <u>толят</u> , университетыш тунемаш пурыш.	As soon as my brother returned from the army, he entered university.
Окна гычын модшо йоча-влакым онченамат, мыят уремыш модаш <u>лектым</u> .	When I saw the children playing through the window, I went outside to play too.
Вася философий нерген книгам <u>лудынат</u> , мален колтен.	Vasya read a book about philosophy and fell asleep.
Шольым школым пытарен <u>ылят</u> , армийыш нальыч.	My brother had just finished school and was drafted to the army.
Валя пеш ноен <u>улмашат</u> , пашажым пытарыде коден.	Valya was very tired, so her work was left undone.

-меке:

-ат, ...:

2. Verbal derivation

- a) ‘to perform an action involving N’
- b) Translative verbs
- c) Factitive verbs
- d) Frequentative verbs
- e) Reflexive verbs
- f) Causative verbs
- g) Momentary verbs

2. Verbal derivation

a) 'to perform an action involving N'

a1) -л^{II}

там	taste		
ак	price; value		-
сүрөт	picture		-
салам	greeting		-
ямде	ready		

(Russian)

организовать	to organize	
транскрибировать	to transcribe	

2. Verbal derivation

a) 'to perform an action involving N'

a1) -л^{II}

там	taste	тамлаш (-ем)	to taste
ак	price; value	аклаш (-ем)	to assess, to grade
сүрөт	picture	сүретлаш (-ем)	to draw, to paint
салам	greeting	саламлаш (-ем)	to greet; to congratulate
ямде	ready	ямдылаш (-ем)	to prepare

(Russian)

организовать	to organize	организоватлаш (-ем)
транскрибировать	to transcribe	транскрибироватлаш (-ем)

2. Verbal derivation

b) Translative verbs

b1) -ан¹

кү	stone		
лопка	wide		
вий	force, power, strength		
окса	money		
шешке	daughter-in-law		

2. Verbal derivation

b) Translative verbs

b1) -ан¹

кү	stone	күанаш (-ам)	to turn to stone
лопка	wide	лопканаш (-ам)	to become wider
вий	force, power, strength	виянаш (-ам)	to become stronger
окса	money	оксанаш (-ам)	to become rich, to earn money
шешке	daughter-in-law	шешканаш (-ем)	to get a daughter-in-law

2. Verbal derivation

b) Translative verbs

b2) -лан^{II}

чер	illness		
вер	place		
чанга	stingy		
мут	word		
койыш	nature, appearance		

2. Verbal derivation

b) Translative verbs

b2) -лан^{II}

чер	illness	черланаш (-ем)	to fall ill
вер	place	верланаш (-ем)	to be situated/placed
чанга	stingy	чангалаш (-ем)	to be/become stingy
мут	word	мутланаш (-ем)	to talk, to discuss
койыш	nature, appearance	койышланаш (-ем)	to pose, to flaunt

2. Verbal derivation

b) Translative verbs

b3) -ем¹

ошо	white		
неле	heavy		
сай	good		
у	new		
изи	small, little		

2. Verbal derivation

b) Translative verbs

b3) -ем¹

ошо	white	ошемаш (-ам)	to become white
неле	heavy	нелемаш (-ам)	to grow heavy
сай	good	саемаш (-ам)	to get better
у	new	үэмаш (-ам)	to be renewed
изи	small, little	иземаш (-ам)	to shrink (intr.)

2. Verbal derivation

b) Translative verbs

b4) -ешт¹

кас	evening		
шулдо	cheap		
мотор	beautiful		

2. Verbal derivation

b) Translative verbs

b4) -ешт¹

кас	evening	касешташ (-ам)	to become evening
шулдо	cheap	шулдешташ (-ам)	to become cheap(er)
мотор	beautiful	моторешташ (-ам)	to grow in beauty

2. Verbal derivation

b) Translative verbs

b5) -г^{II}

лавыра	dirt		
ўмыл	shade; shadow		
сусыр	wound		

2. Verbal derivation

b) Translative verbs

b5) -г^{II}

лавыра	dirt	лавыргаш (-ем)	to become dirty
ўмыл	shade; shadow	ўмылгаш (-ем)	to grow dark
сусыр	wound	сусыргаш (-ем)	to be wounded

2. Verbal derivation

c) Factitive verbs

c1) -д^{II} ~ -т^{II}

лүм	name		
кыл	connection		
ўмыл	shade		
кадыр	crooked		

2. Verbal derivation

c) Factitive verbs

c1) -д^{II} ~ -т^{II}

лўм	name	лўмдаш (-ем)	to name
кыл	connection	кылдаш (-ем)	to connect
ўмыл	shade	ўмылташ (-ем)	to shade
кадыр	crooked	кадырташ (-ем)	to bend, to curve

2. Verbal derivation

d) Frequentative verbs

d1) -л¹

ышташ (-ем)	to do		
лўмдаш (-ем)	to name		
чонешташ (-ем)	to fly		
шындаш (-ем)	to put, to place		

2. Verbal derivation

d) Frequentative verbs

d1) -л¹

ышташ (-ем)	to do	ыштылаш (-ам)	to do
лўмдаш (-ем)	to name	лўмдылаш (-ам)	to call names
чонешташ (-ем)	to fly	чонештылаш (-ам)	to fly
шындаш (-ем)	to put, to place	шындылаш (-ам)	to set, to arrange

2. Verbal derivation

d) Frequentative verbs

d2) -ед^{II}

кошташ (-ам)	to go		
лияш (-ям)	to be, to happen		
ужалаш (-ем)	to sell		
пуаш (-эм)	to give		

2. Verbal derivation

d) Frequentative verbs

d2) -ед^{II}

кошташ (-ам)	to go	коштедаш (-ем)	to stroll, to wander
лияш (-ям)	to be, to happen	лиедаш (-ем)	to be, to happen
ужалаш (-ем)	to sell	ужаледаш (-ем)	to sell
пуаш (-эм)	to give	пуэдаш (-ем)	to distribute

2. Verbal derivation

d) Frequentative verbs

d3) -кал^{II}

каласаш (-ем)	to say, to speak		
висаш (-ем)	to measure		
соваш (-ем)	to clap, to applaud		

2. Verbal derivation

d) Frequentative verbs

d3) -кал^{II}

каласаш (-ем)	to say, to speak	каласкалаш (-ем)	to talk, to tell
висаш (-ем)	to measure	вискалаш (-ем)	to measure
соваш (-ем)	to clap, to applaud	совкалаш (-ем)	to clap, to applaud

2. Verbal derivation

d) Frequentative verbs

d4) -(e)шт[!]

шелаш (-ам)	to break, to chop		
колаш (-ам)	to hear		
лүнгаш (-ем)	to rock, to shake		
шүаш (-ам)	to sharpen, to whittle		

2. Verbal derivation

d) Frequentative verbs

d4) -(e)шт[!]

шелаш (-ам)	to break, to chop	шельшташ (-ам)	to cleave, to chop
колаш (-ам)	to hear	колошташ (-ам)	to listen
лүнгаш (-ем)	to rock, to shake	лүнгешташ (-ам)	to stagger, to reel
шуаш (-ам)	to sharpen, to whittle	шуэшташ (-ам)	to sharpen, to whittle

2. Verbal derivation

e) Reflexive verbs

e1) -(а)лт¹

кылдаш (-ем)	to connect		
возаш (-ем)	to write		
почаш (-ам)	to open (tr.)		
мушкаш (-ам)	to wash		

2. Verbal derivation

e) Reflexive verbs

e1) -(а)лт¹

кылдаш (-ем)	to connect	кылдалташ (-ам)	to be connected
возаш (-ем)	to write	возалташ (-ам)	to be written
почаш (-ам)	to open (tr.)	почылташ (-ам)	to be opened, to open (intr.)
мушкаш (-ам)	to wash	мушкылташ (-ам)	to wash oneself

2. Verbal derivation

f) Causative verbs

f1) -КТ^{II}

ыраш (-ем)	to become warm		
ончаш (-ем)	to look		
шонаш (-ем)	to think		

2. Verbal derivation

f) Causative verbs

f1) -КТ^{II}

ыраш (-ем)	to become warm	ырыкташ (-ем)	to warm up
ончаш (-ем)	to look	ончыкташ (-ем)	to show
шонаш (-ем)	to think	шоныкташ (-ем)	to make (someone) think

2. Verbal derivation

f) Causative verbs

f2) -Д^{II} ~ -Т^{II}

шолаш (-ам)	to boil (intr.)		
пураш (-ем)	to enter		
лопканаш (-ам)	to become wider		
виянаш (-ам)	to become stronger		
нелемаш (-ам)	to grow heavy		
саемаш (-ам)	to get better		

2. Verbal derivation

f) Causative verbs

f2) -Д^{II} ~ -Т^{II}

шолаш (-ам)	to boil (intr.)	шолташ (-ем)	to boil (tran.)
пурash (-ем)	to enter	пурташ (-ем)	to bring in, to lead into
лопканаш (-ам)	to become wider	лопкандаш (-ем)	to widen, to make wider
виянаш (-ам)	to become stronger	вияндаш (-ем)	to make stronger
нелемаш (-ам)	to grow heavy	нелемдаш (-ем)	to make heavier
саемаш (-ам)	to get better	саемдаш (-ем)	to make better, to improve

2. Verbal derivation

f) Causative verbs

f3) -дар^{II} ~ -тар^{II}

йомаш (-ам)	to become lost		
чапланаш (-ем)	to enjoy fame		
куанаш (-ем)	to be happy		
шижаш (-ам)	to feel, to sense		
умылаш (-ем)	to understand		

2. Verbal derivation

f) Causative verbs

f3) -дар^{II} ~ -тар^{II}

йомаш (-ам)	to become lost	йомдараш (-ем)	to lose
чапланаш (-ем)	to enjoy fame	чапландараш (-ем)	to glorify
куанаш (-ем)	to be happy	куандараш (-ем)	to make happy
шижаш (-ам)	to feel, to sense	шижтараш (-ем)	to notify, to inform
умылаш (-ем)	to understand	умылтараш (-ем)	to explain

2. Verbal derivation

g) Momentary verbs

g1) -алт^{II}

канаш (-ем)	to rest		
шонаш (-ем)	to think		
вучаш (-ем)	to wait		

2. Verbal derivation

g) Momentary verbs

g1) -алт^{II}

канаш (-ем)	to rest	каналташ (-ем)	to rest, to relax
шонаш (-ем)	to think	шоналташ (-ем)	to think, to consider
вучаш (-ем)	to wait	вучалташ (-ем)	to wait (a little)

2. Verbal derivation

g) Momentary verbs

g2) -ал¹

мураш (-ем)	to sing		
шогаш (-ем)	to stand		
ончаш (-ем)	to look, to see		

2. Verbal derivation

g) Momentary verbs

g2) -ал¹

мураш (-ем)	to sing	муралаш (-ам)	to sing (a bit)
шогаш (-ем)	to stand	шогалаш (-ам)	to stand up
ончаш (-ем)	to look, to see	ончалаш (-ам)	to look

Words and word usage

1. Суоми ‘Finland’ and other European countries

Польша
‘Poland’

>

Польшишто
‘in Poland’

2. я ‘or’

Вуйшовычым <u>я</u> кидыштым нунылан рўзат.	They wave at them with their scarfs or hands.
<u>Я</u> толат, <u>я</u> от тол.	Either you come or you don't.
Радиом таче шуко вере колыштыт: <u>я</u> мёнгыштö, <u>я</u> пашаште, <u>я</u> корнышто, <u>я</u> стадионышто.	People listen to the radio in many places today: at home, at work, on the road, in a stadium.

3. кё ... кё 'some ... others'

<p><u>Кё</u> келша, <u>кё</u> ваштареш.</p>	Some are for, others are against.
<p><u>Кё</u> классик сынаным, <u>кё</u> күштылго маным, ал'е поп-музыкым, йөрата, а <u>кём</u> калық сем күмыланда.</p>	Some love classical (music), some like what you could call light (music), or pop music, and others find pleasure in folk melodies.

4. вере

вес вере	in another place, somewhere else, elsewhere
түрлö вере	in different places
чыла вере	everywhere, anywhere
шагал вере	in few places
шуко вере	in many places
южо вере	in some places
ик вере	in one place
кок вере	in two places
кум вере	in three places

5. Directional constructions

Verbal pairing	Literal translation	Factual translation
иийн лекташ (-ам)	<i>to swimming leave</i>	to swim out
иийн пурash (-ем)	<i>to swimming enter</i>	to swim in
чонештəн лекташ (-ам)	<i>to flying leave</i>	to fly out
чонештəн пурash (-ем)	<i>to flying enter</i>	to fly in
шүдышрəн лукташ (-ам)	<i>to dragging remove</i>	to drag out
шүдышрəн пурташ (-ем)	<i>to dragging bring in</i>	to drag in
поктəн лукташ (-ам)	<i>to driving remove</i>	to drive out
поктəн пурташ (-ем)	<i>to driving bring in</i>	to drive in

5. Directional constructions

Directionality	Intransitive	Transitive
in, into	пураш (-ем)	пурташ (-ем)
away	каяш (-ем)	нангаяш (-ем)
out	лекташ (-ам)	лукташ (-ам)
down, downwards	волаш (-ем)	волташ (-ем)
up	күзаш (-ем)	күзыкташ (-ем)
across, over	вончаш (-ем)	-
apart	ойырлаш (-ем)	ойыраш (-ем)
past, by	эрташ (-ем)	-
(coming)	толаш (-ам)	кондаш (-ем)
up to	мияш (-ем)	намияш (-ем)
through (perforating)	шүтлаш (-ем)	шүтлаш (-ем)

5. Directional constructions

???

Verbal pairing	Literal translation	Factual translation
толын шуаш (-ам)	<i>to coming arrive</i>	to arrive
лектын каяш (-ем)	<i>to leaving go</i>	to go out, to go away
миен толаш (-ам)	<i>to going come</i>	to visit, to drop in, to drop by
миен пурас (-ем)	<i>to coming enter</i>	to visit
толын пурас (-ем)	<i>to coming enter</i>	to come in
пурен лекташ (-ам)	<i>to entering leave</i>	to drop in, to visit

Кечываллан <u>толын шуат</u> мо?	Will you make it here by noon?
Аня ала-молан сырэн: чеверласыде <u>лектын кайыш</u> .	Anya got angry for some reason; she left without saying good-bye.
Тенгече Ивановмыт дәке унала <u>миен</u> <u>толынна</u> .	We visited the Ivanovs yesterday.
Пёртышкё <u>толын пурышна</u> гына – урэмыште йўр тўнал’е.	We had just entered the house; outside, it began to rain.

6. Auxiliary constructions

- a) шогалташ (-ем) ‘to place, to stand’
- b) пышташ (-ем) ‘to put, to place, to lay’
- d) шындаш (-ем) ‘to put, to place, to set’

Ивановым адак школ директорын кабинетышкы же <u>пуртөн</u> шогалтеныт.	Ivanov was sent to the principal's office again.
Ушем вуйлатышылан Петровым <u>сайлен</u> шогалтеныт.	Petrov was elected director of the society.
Ончал, могай полатым <u>чонен</u> шогалтеныт!	Look what a mansion they've built!

Чыла документым ик папкыш <u>поген пыште</u> .	Put all the documents into one folder.
Сравочым күшко <u>шылтөн пыштенат</u> ? Мылам каяш күлеш.	Where did you hide the key? I need to leave.
Тудо марий йылмым келгын тунемаш <u>шонен пыштен</u> .	(S)he decided to study Mari properly.

Таче школышто маленам: мыйым тушакын <u>йонгылыш</u> петырен шынденыт.	I slept at school tonight; I got locked in by mistake.
Рвезе-влак 8-ше мартлан чапле пёлекым <u>ямдылен</u> шынденыт.	The boys made a very nice present for the 8 th of March.
Эчан Эвикам икымше ончалтыш гыч <u>йёратен</u> шынден.	Echan fell in love with Evika on first sight.

6. Auxiliary constructions

- c) опташ (-ем) ‘to put, to place, to lay (several items)’

Тынар кочкышым молан <u>ыштен оптенат?</u> Кастене шагал кочман.	Why did you make so much food? In the evening, you should only eat a little.
Ивановым бандит-влак <u>kyren optenyt – ynde</u> эмлымверыште кия.	The bandits beat up Ivanov; now he's lying in the hospital.
Кудывечышкина йоча-влаклан <u>модаш ошмам</u> <u>конден оптеныт.</u>	They brought sand into our yard for the children to play in.

Text

Кызытсе сем түня нерген вашмутланымаш

Сем түня марий калыкын кызытсе илышыштат кугу верым налын шога.

Шанчызе, журналист, студент, семмастар-влаклан палаш онай, молан да күзө калык тошто семым арален коден көртын да, тудлан энертөн, у сынан музыкым шочыктен. Шукерте оғыл Суоми гыч студент-влак Марий Элыште лийыныт да марий студент-влак дәне вашлийыныт. Тиде вашлиймаште финн студент-влак икмыньяр йодышым кызытсе марий сем түня нерген шынденыт.

Юхо: – Таче марий-влак могай музыкым колыштыт?

Миклай: – Кажне ең шкаланже келшише музыкым ойыра: кө классик сынаным, кө күштылго маным, ал'е поп-музыкым, йөрата, а көм калык сем кумыланда.

Шуко енгым шке концертшыкыже калык инструмент ансамбль «Марий кундем» пога. Ансамбль 1984-ше ийыште шочын.

Сылне күштымашлан поян «Марий Эл» кугыжаныш ансамбль шочмо кундемисе калыкым веле оғыл, молымат куандара. Могай гына элыште тудо шке мастерлыкшым ончыктен оғыл: Испанийште, Францийште, Германийште да моло vereat. Марий Элын ик эн тошто ансамбльжым 1939-ше ийыште чумыреныт.

Ану: – Самырык-влаклан могай музык келша?

Марина: – Самырык-влак утларакшым түрлө группылам да ансамбльм қолыштыт, мутлан, «Марий памаш» – кумдан палыме фольклор-этнографий ансамбль, «Каче-влак», «Эрэнөр» лўман фольклор ансамбль, «Эрвелмарий», «Шуматкөче», «Висвис», «Волгыдо»; яллаштат шуко ансамбль қолышто-влакым куандара: «Шочмо вер» Пöтьял кундем гыч, Кужэнөр кундемысе «Мурсескем», «Шанавыл» – курыкмари калык фольклор ансамбль.

Пётр: – А мурзыо-влак коклаште кё эн палыме?

Айвика: – Кужу жап Раиса Данилова, Татьяна Денисова, Иван Смирнов марий калыкым куандарат. Пытартыш ийлаште шуко у лўм сем аланыште палыме лиийн: Володя Матвеев, Марина Садова, Эльвира Попова, Олег Славин, Роза Исакова да молат, чылаштым ойленат от пытаре. «Марий Эл Радион» хит-парадышты же таче ик, эрла вес лўм йонга.

Пекка: – А мый «Марий Эл Радио» нерген палынем, тудо могай пашам виктара?

Миклай: – «Марий Эл Радио» шке пашажым 2005-ше ийыште түн аллын. Кызыт радиошто Наташа Пушкина, Володя Матвеев, Марина Глушкова, Валерий Очев да молат тыршат. «Марий Эл Радио» калыкым кажне ийн кенежым Йошкар-Оласе стадионлаште чумыра, түрлө сынан концерт программым ончыкта. Радиом таче шуко вере қолыштыт: я мёнгыштö, я пашаште, я корнышто, я стадионышто.

Катрин: – Самырык-влакын шке марий дискотекышт уло?

Айвика: – Калык марий дискотекыш күмүлүн коштеш, самырык-влак веле оғыл, илалшыракат ятыр погынат. Мұрызо-влак марий мұрым йөратыше-влакым мұрыктат, күштыктат. Марий дискотеке түрлө кафелаште да моло vereat эрта.

Финн студент-влак шуко йодышлам рашемдышт да вара концертим ончыктышт: Пәтер скрипка дәне марий сәмым йонгалтарыш, Ану аккордеон дәне венгр музыкым шоктымыжо дәне күшташ тарватыш, Айвика күслеже дәне финн студент-влакым тошто марий сәм дәке шүмангдыш.

Exercises

15.

www.youtube.com/watch?v=6dJsRL_N9FM

Пиалан илышым, тазалыкым да кугу лектышым шке колыштшо-влаклан тылана «Марий Эл Радио». Микрофон ончылно **Марина Чемышева**. [...]

Ынде ныл ий утла республикаштына илыше калык «Марий Эл Радио» дөне пырля помыжалтеш, пашам ышта да радиошто йонгышо сем почөш малаш возеш. Чолга да самырык ўдыр-рвөзө гыч шогышо коллектив шке түн сомылжо деч

посна эше ятыр проектым илышиш пурта: концерт-влакым, вашилаймашым эртара. Концерт шотышто ойлаш гын, радион эртарыме пайремыштыже калык эреак шыншынг. Иошкар-Олаште илыше-влак кызыт мөгай концертыш каяш ойырен көртүт гын, а төве районысо калыклан олase артистын толмыжо кугу пайрем. Лач түдүм «Марий Эл Радион» вүдышыж ден марий эстрадын мурзызыжо-влак пёлеклат.

Нунылан ретро муро концерт программым темлат: «Лек уремыш танем», «Ломбо», марий мурын шёртнёй фондышкыжо пурышо шлягер-влакым мемнан эстрадын мэтрже ден самырык мурзызо-влак йонгалтарат.

«Но тиде пайремышке түрлө ийготан ең толеш, молан манаш гын түшто муро-влакым уэмдыме. Южо тошто муро-влакым уэмден мурена. Самырык-влакланат тиде моткочак келша, кугу ең-влакат йывыртеныт, но тидым күзө умылаш лиеш: төве ончаш толшо калыкын шинчаончалтыштым, шыргыжмыштым ужын, вот тидым каласаш лиеш. Чынжымак нуно чон каненак тиде пайремым эртарарат. Вет тиде пайремыш толшо-влак, концертыш толшо-влак, экраныште мурын мутшымат эше ужыт да пырля муралтат».